

31.12.2025

EOAK/5994/2024

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Lotta Hämeen-Anttila

PIRHAN TOIMENPITEET - VANHUSTEN PALVELUASUMISTA KOSKEVA OHJEISTUS

Sisällysluettelo

ASIAN TAUSTA JA SELVITYSPYYNNÖT	1
2 SELVITYS.....	6
2.1 Pirhan lisäselvityspyyntöön antamat vastaukset ja lausunto	7
2.2 Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston tutkinta asiassa LSSAVI/2742/2025..	11
3 RATKAISU	12
3.1 Oikeudellisen arviointini perusta	12
3.1.1 Aiempia asiaan liittyviä apulaisoikeusasiamiehen päätöksiä	12
3.1.2 Apulaisoikeuskanslerin päätös asiassa OKV/97/70/2025.....	13
3.1.3 Keskeinen lainsäädäntö	13
3.2 Hoivakotipaikan tarjoaminen kaukana läheisistä ja paikasta kieltäytyminen	17
3.2.1 Saatu selvitys	17
3.2.2 Arviointini.....	18
3.3 Asiakkaille annettava tieto oikeudesta palveluasumisen saamiseen	22
3.3.1 Saatu selvitys	22
3.3.2 Arviointini.....	23
3.4 Oikeusasiamiehen ratkaisujen noudattaminen	24
3.5 Työntekijöiden ilmoitusvelvollisuus	26
3.5.1 Saatu selvitys	26
3.5.2 Arviointini.....	26
3.6 Oikeusasiamiehen tiedonsaantioikeus	30
4 TOIMENPITEET	31

1 ASIAN TAUSTA JA SELVITYSPYYNNÖT

Asian tausta

Päätös 2727/2024 ja asiassa 5944/2024 lähetetty selvitys- ja lausuntopyyntö

Annoin vanhusten palveluasumista koskevassa asiassa [2727/2024](#) eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla huomautuksen Pirkanmaan hyvinvointialueelle 29.8.2024.

Pyysin Pirkanmaan hyvinvointialuetta ilmoittamaan 1.10.2024 mennessä, mihin toimenpiteisiin käsitykseni ovat antaneet aihetta.

Pirkanmaan hyvinvointialue ilmoitti, että hyvinvointialueen asiakasohjauksen käytännöt vastaavat sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain vaatimuksia. Asian vireilletulon eri tavat ja asiakkaan oikeudet ovat tiedossa ja niitä noudatetaan. Jonotusaika lasketaan asian vireilletulosta siihen, kun asiakas tosiasiallisesti saa ympärivuorokautisen palveluasumisen paikan. Hyvinvointialueen arvion mukaan viestinnässä ei ole kaikin osin onnistuttu riittävän hyvin.

Päätökseni julkaisemisen jälkeen sain tietoja, joiden mukaan Pirkanmaan hyvinvointialueen menettely ei olisi päätöksessäni antamani ohjauksen mukaista. Tietojen mukaan päätöksiin olisi kirjattu, että palveluasuminen toteutetaan kolmen kuukauden kuluessa päätöksen tekemisestä eikä asian vireilletulosta eikä paikkoja olisi jonotusaikana tarjottu asiakkaille, vaikka niitä olisi ollut vapaina. Asiakkaille olisi näiden tietojen mukaan myös tarjottu palveluasumista paikassa, jonne lähiomaisilla on hyvin pitkä matka ja vaikeat kulkuyhteydet.

Päätin ottaa Pirkanmaan hyvinvointialueen menettelyn omasta aloitteestani tutkittavakseni. Pyysin Pirkanmaan hyvinvointialuetta toimittamaan asian tutkimiseksi tarvittavan hyvinvointialueen valvonta- ja asiavastaavatoiminnan selvityksen ja antamaan lausuntonsa asiassa 20.1.2025 mennessä.

Pyysin Pirkanmaan hyvinvointialueen Valvonta- ja asiavastaavatoimintaa kuvaamaan selvityksessään havaintonsa noudatetusta menettelystä esittämieni kysymysten avulla sekä kuvaamaan selvityksessään, millä tavoin selvitys on toteutettu ja sen kattavuus varmistettu.

Pyysin Pirkanmaan hyvinvointialuetta antamaan selvityksen perusteella lausuntonsa noudatetun menettelyn lainmukaisuudesta sekä arvioimaan käytössä olevien ohjeiden ja asiakirjapohjien asianmukaisuutta.

Selvityksen ja lausunnon lisäksi pyysin toimittamaan viimeisimmät työntekijöille annetut asiaa koskevat kirjalliset ohjeet sekä viimeiset kymmenen lokakuussa tehtyä ympärivuorokautisen palveluasumisen päätöstä.

Pirkanmaan hyvinvointialueen minulle antaman lausunnon keskeinen sisältö (päiväty 16.1.2025)

”Selvityksen pohjaksi valvonta- ja asiavastaavatoiminta on lähettänyt selvityspyynnön ikäihmisten ja vammaisten palvelulinjalle. Ikäihmisten ja vammaisten yhteisten palvelujen ja ikäihmisten palvelujen toimialuejohtajat ovat antaneet vastauksensa valvonta- ja asiavastaavatoiminnan selvityspyyntöön.

Eduskunnan oikeusasiamies kertoo selvityspyynnössään saaneensa tietoon, että Pirkanmaan hyvinvointialueen ympärivuorokautisen palveluasumisen paikkoja ei tarjottaisi asiakkaille ennen kuin päätöksen tekemisestä on kulunut kolme kuukautta. Oikeusasiamiehen saama tieto ei vastaa Pirkanmaan hyvinvointialueen noudattamaa käytäntöä. Ympärivuorokautisen asumispalvelun paikkaa lähdetään järjestämään asiakkaalle heti, kun hänen palvelutarpeen arviointinsa on tehty ja palvelusta on annettu myönteinen päätös.”

”Pääasiallisin syy yli kolmen kuukauden menevään odotusaikaan on asiakkaan oma toive valita hoivapaikkansa yksiköstä, jossa sillä hetkellä ei ole vapaita paikkoja tai josta hyvinvointialueella ei ole sopimusta palveluntuottajan kanssa. Asiakkaan kieltäytyessä hänen tarvettaan vastaavasta asumispaikasta, asiakkaan hakemus jää edelleen voimaan ja hänelle tarjotaan aktiivisesti uusia paikkoja. Asiakkaita ei aseteta ns. jonoon eikä paikasta kieltäytyminen siirrä asiakasta jonon viimeiseksi. Asiakkaan tilanteen kiireellisyys ja palvelutarve ovat ratkaisevia. Asiakkaan tilannetta ja palvelutarvetta seurataan odotusaikana aktiivisesti ja hänen kotona-asumistaan tuetaan palvelujen avulla.”

”Asumispalvelupaikkaa odottavan asiakkaan näkökulmasta vapautunut asumispalvelupaikka voi sijaita maantieteellisesti sopimattomalla alueella tai laskennallisesti vapaa asumispalvelupaikka ei aina tule välittömästi vapauduttuaan käyttöön.”

”Ostopalvelupaikkojen osalta rajoitteita asettavat mm. sopimusehtojen noudattaminen ostettavasta paikkamäärästä sekä kilpailutettujen hankintojen sopimusten keskinäinen etusijajärjestys. Tarkastelujaksolla voimassa olleet sopimukset eivät pääsääntöisesti ole kattaneet koko Pirkanmaata, vaan ovat rajattuja tietyn kunnan alueelle.”

”Pirkanmaan hyvinvointialueella on toimittu voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Iäkkäällä henkilöllä on vanhuspalvelulain 18 §:n mukaan oikeus saada hänelle myönnettyt muut kuin kiireelliset sosiaalipalvelut ilman aiheetonta viivytystä. Niitä koskeva päätös on toimeenpantava viimeistään kolmen kuukauden kuluttua asian vireille tulosta. Aika voi olla tätä pidempi, jos asian selvittäminen erityisestä syystä vaatii pidempää aikaa tai toimeenpanon viivästymiselle on muu asiakkaan tarpeeseen liittyvä erityinen peruste.”

”Pirkanmaan hyvinvointialue on toiminut ikääntyneiden ympärivuorokautisten asumispalvelujen myöntämisessä voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Hyvinvointialueella ei ole käytössä toimintaohjeita tai toimintatapoja, jotka ovat lainsäädännön vastaisia.

Asiakas saa todetun palvelutarpeen mukaisen palvelun lainmukaisessa ajassa. Pirkanmaan hyvinvointialueen asiakasohjauksen sisäiset toimintaohjeet ja niiden pohjalta noudatettu menettely ovat sosiaalihuoltolain ja vanhuspalvelulain mukaisia. Velvoittavan lainsäädännön lisäksi sisäiset ohjeet pohjautuvat Pirkanmaan hyvinvointialueella annettuun ohjeistukseen ostopalveluiden käytön vähentämisestä.”

Lausunnon antamisen jälkeen tehtyjä yhteydenottoja

Sen jälkeen, kun olin vastaanottanut Pirhan lausunnon sain yhteydenottoja, joiden mukaan lausunnossa annetut tiedot eivät pitäisi paikkaansa.

Yhteydenotot sisälsivät seuraavia väittämiä:

Pirha rikkoo edelleen odotusaikoja. Henkilökunnan antamien tietojen mukaan, kaikki paikat ovat täynnä eikä odottajia ole mahdollista sijoittaa ajoissa ympärivuorokautiseen palveluasumiseen. Lisäksi terveystieteiden vuodeosastot ovat täynnä ”paikkoja odottavia vanhuksia”. Sama ilmiö on myös TAYS:n osastoilla.

Samaan aikaan alueella on edelleen todella paljon tyhjiä ja vapaita asumispalvelupaikkoja yksityisellä sektorilla käytettävissä.

Esimerkiksi yhdellä sairaalaosastolla puolet osaston potilaista jonottaa yhteisölliseen tai ympärivuorokautiseen palveluasumiseen. Kaikkien potilaiden kohdalla on puutteita ja/tai epäkohtia hakuprosessissa.

Osastolta saatetaan ensin tehdä hakemus ympärivuorokautiseen asumiseen. Työryhmä antaa kielteisen päätöksen ja kehottaa tekemään hakemuksen yhteisölliseen asumiseen, koska samalla hakemuksella ei voi hakea yhteisölliseen asumiseen, jos sitä ei ole mainittu hakemuksessa. Tehdään uusi hakemus yhteisölliseen sekä ympärivuorokautiseen asumispalveluun. Potilaan papereihin kirjataan asian vireilletulon päivämääräksi se päivä, jolloin uusi hakemus on tehty, vaikka asia on tullut vireille jo aiemmin.

Sairaalan osastolla lähes kaikilla täyttyy 3 kuukauden odotusaika. Sitten vasta osalle tarjotaan palvelusetelipaikkaa, vaikka kyseisissä yksiköissä olisi ollut tilaa jo aiemminkin.

Pirhan työntekijöiden mukaan ensin jonotetaan 3 kuukautta eli aika, jolloin Pirha yrittää löytää omasta palvelutuotannosta paikkaa. Vasta sen jälkeen käynnistetään palveluseteliprosessi, joka kestää noin 2 kuukautta. Aika saattaa venyä 5 kuukaudeksi, jos asiakkaalle ei heti kerrota mahdollisuudesta käyttää palveluseteliä. Asiakkaalta edellytetään noin 2200 kuukausituloja tai muuta varallisuutta, jotta hän pystyy maksamaan omavastuuosuuden käyttäessään palveluseteliä.

Aikaa kuluu usein yksi kuukausi, kun hakemusta käsitellään ensimmäistä kertaa Sas-työryhmässä. Sas-työryhmä kysyy usein tarkennuksia hakemukseen. Kun myönteinen päätös tehdään usein viikkojen päästä tarkennusten antamisesta, asian vireille tuloajaksi on voitu kirjata päivä, jolloin hakemukseen on tehty pyydettyjä tarkennuksia.

Asiakas ei saa palveluasumispaikkaa synnyin/kotipaikkakunnastaan, koska siellä ei ole Pirhan omaa tuotantoa vaan pelkästään Esperin yksiköitä.

Lisäselvitys- ja lausuntopyyntö

Pyysin Pirkanmaan hyvinvointialuetta antamaan lisäselvityksen, jossa se vastaa seuraaviin kysymyksiin:

Ovatko työntekijät tuoneet Pirkanmaan hyvinvointialueella esille edellä mainittuja epäkohtia?

Jos asioita on tuotu esiin, millä tavoin niitä on käsitelty?

Saako sosiaalitoimi terveydenhuollosta viipymättä tiedon, kun mahdollinen asumispalvelun tarve on tullut esiin? Millä tavoin sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä on asiassa ohjeistettu toimimaan? Onko sosiaalitoimi osallistunut terveydenhuollon henkilöstölle annettujen ohjeistusten laatimiseen?

Totesin päätöksessäni 2727/2024 seuraavan.

"Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan viranomaiset eivät saa puuttua yksityis- ja perhe-elämää koskevan oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä muun muassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi."

"Korostan, että jokaisen asiakkaan tilannetta on aina arvioitava yksilöllisesti. Olennaista arvioinnissa on muun muassa se, rajoittaisiko tietyssä yksikössä asuminen tosiasiallisesti perheenjäsenten ja muiden läheisten tapaamisia. Joissakin tilanteissa voi olla kyse siitä, että tietty yksikkö sijaitisi lähempänä omaisia, mutta vierailut onnistuisivat käytännössä hyvin myös toiseen yksikköön. Jos asiakas tällaisessa tilanteessa haluaa mieluummin odottaa paikkaa, joka on lähempänä omaisia, eikä ota vastaan kolmen kuukauden aikana tarjottua muuta paikkaa, hyvinvointialueen menettely on lainmukaista, vaikka asiakas joutuisi odottamaan yli kolme kuukautta.

Jos vierailija on iäkäs ja vierailut olisi mahdollista toteuttaa lähellä olevassa yksikössä mutta vain harvoin tai ei lainkaan muussa yksikössä, asiaa on näkemykseni mukaan arvioitava toisin. Tällöin palvelu on lähtökohtaisesti järjestettävä kolmen kuukauden kuluessa riittävän lähellä olevaan yksikköön siten, ettei etäisyys rajoita tapaamisia. Jos yksikkö sijaitsee kauempana, katson, että ennen päätöksen toimeenpanoa on arvioitava, onko käytettävissä keinoja, joiden avulla vierailut ja tapaamiset voivat toteutua."

Onko mahdollista, että Pirhassa on arvioitu lainmukaiseksi menettely, jossa asiakkaalle on tarjottu kolmen kuukauden sisällä asian vireille tulemisesta paikkaa ainoastaan sellaisesta yksiköstä, joka sijaitsee Pirhan alueella, mutta edellä esitetyin tavoin kohtuuttoman matkan päässä?

Onko työntekijöillä selkeät ohjeet siitä, miten he kertovat asiakkaille asian vireille tulemisesta ja oikeudesta saada palvelu kolmessa kuukaudessa?

Millä tavoin Pirkanmaan hyvinvointialue on tiedottanut antamani ratkaisun sisällöstä työntekijöille? Mikä voi arvionne mukaan olla peruste työntekijöiden kokemukselle siitä, että heidän saamansa ohjeistus ei vastaa kannanottojani asiassa 2727/2024?

Miten hyvinvointialue on ohjeistanut työntekijöitä toimimaan, jos he havaitsevat järjestämisvelvollisuuden toteuttamisessa lainvastaista menettelyä?

Pyysin toimittamaan lisäselvityksen ja lausunnon viimeistään **6.6.2025**.

2 SELVITYS

Edellä mainitun selvitysaineiston lisäksi käytettävissäni on ollut Pirhan lisäselvitys- ja lausuntopyyntöön antama vastaus liitteineen.

Liite 1	SAS-prosessi sairaalasta asumispalveluun
Liite 2	Ikääntyneiden asumispalvelujen myöntämisperusteet
Liite 3	Ohje sairaalasta asumispalveluun hakeutumiseen
Liite 4	Esimerkki Excel-tiedostosta

Lisäksi käytettävissäni on ollut Lounais-Suomen aluehallintoviraston selvitysaineisto asiassa LSSAVI/2742/2025. Koska tutkinta on liittynyt käsiteltävänä olevaan asiaan, asiassa on järjestetty esittelevien virkamiesten yhteispalaveri syyskuussa 2025.

Asiaan liittyvät myös kanteluasioissa saamani aineistot (mm. 608/2025 ”Pitkäaikaisen ympärivuorokautisen palveluasumisen myöntämisen viivyttäminen”), omana aloitteena tutkittavaksi otettu asia 7040/2024 sekä apulaisoikeuskanslerin asiassa OKV/97/70/2025 antama ratkaisu.

2.1 Pirhan lisäselvityspyyntöön antamat vastaukset ja lausunto

Kysymys: Ovatko työntekijät tuoneet Pirkanmaan hyvinvointialueella esille selvityspyyntönsä mainittuja epäkohtia?

Asiakasohjauksen tietoon on tullut muutama sairaalaosastoiden työntekijöiden tekemä haittatapahtumailmoitus (HaiPro). Näiden sisältö on ollut, että sairaalaosastolla ja SAS-työryhmällä on ollut eriävä näkemys asumispalvelun myöntämisestä, ja sairaalaosaston henkilöstö on pitänyt tarpeettomana asiakasohjauksen pyytämiä, lain edellyttämään palvelutarpeen arviointiin tarvittavia täydennyksiä asumispalveluhakemuksiin.

Ikäihmisten ja vammaisten palveluiden rakenteellisen sosiaalityön työryhmään on tehty muutamia ilmoituksia pitkistä odotusajoista sairaalaosastoilla ja lyhytaikaisen hoidon yksiköissä (sosiaalihuollon yksiköitä). Näissä tilanteissa ilmoituksissa on tuotu esille lisäksi, että myönteisen päätöksen asumispalveluun saaneet asiakkaat ovat saattaneet joutua vaihtamaan yksikköä odotusaikana ennen pysyvän asumispalvelupaikan järjestymistä. Näin on voinut tapahtua, mikäli asiakas on ollut tällöin lyhytaikaisen hoidon yksikössä, joita ei ole tarkoitettu pysyvään asumiseen. Lyhytaikaisen hoidon yksiköt on tarkoitettu pääasiallisesti kotona asumista tukevaan jaksohoitoon ja omaishoidon vapaan aikaisen hoidon järjestämiseen ikäihmisille.

Kysymys: Jos asioita on tuotu esiin, millä tavoin niitä on käsitelty?

HaiPro-ilmoitusten kautta tiedoksi tulleet epäkohtailmoitukset käsitellään ensin siinä toimintayksikössä, johon se on tullut tiedoksi esihenkilöiden toimesta. Tarvittaessa ja tilanteen vaatiessa epäkohtailmoitus ohjataan organisaation ohjeistuksen mukaisesti edelleen toiminnasta vastaavalle vastuualuejohtajalle tai palvelupäällikölle ja valvontayksikölle. Tällöin asiaa käsitellään laajemmin ja analysoidaan toimenpiteiden tarvetta. Asiakasohjaukseen tulleet haittatapahtumailmoitukset on käsitelty yhdessä asiakasohjauksen ja sairaalapalveluiden kanssa selvittäen sovittuja käytäntöjä ja prosesseja.

Yleisesti lähisairaaloiden henkilöstön kanssa on säännönmukaisesti käsitelty asumispalveluihin hakeutumisen prosesseja palvelutarpeen arviointineen ja odotusaikoinen. Sairaalaosastoilla odottajien keskimääräinen odotusaika on lyhyempi kuin kotona asuvilla säännöllisen kotihoidon asiakkailla. Odotusajat ovat nähtävillä Pirhan tietoaaltan raporteissa.

Lisäksi sairaalapalveluiden ja ikäihmisten palveluiden esihenkilöiden/vastuuhenkilöiden yhteiset tapaamiset kolmella eri alueella järjestetään säännöllisesti kolme (3) kertaa vuodessa. Näissä tapaamisissa on mahdollista tarkastella juuri kyseisen alueen erityispiirteisiin liittyviä asioita. Tapaamisten pääasiallisina sisältöinä ovat yhteistyökäytännöt mm. kotiutukseen ja asumispalveluun hakeutumiseen liittyen. Tapaamisiin osallistuvat kotihoidon, asiakasohjauksen (kotona asumista tukevat palvelut, omaishoidon tuki, asuminen) ja sairaalapalveluiden (lääkärit ja hoitajat) edustajat.

Kaikilla lähisairaaloiden perustason sairaalaosastoilla toimii kotiutushoitaja/kotiutuskoordinaattori, joka tekee tiivistä yhteistyötä asiakasohjauksen kanssa. Tämä toimintatapa on vakiintunut ja vahvistanut yhdessä sovittuja prosesseja sekä terävöittänyt yhteistyötä.

Asiakasohjaus on järjestänyt asumispalveluiden hakemusprosessista koulutusta alueittain sairaalan henkilöstölle vuonna 2023 viisi (5) kertaa ja vuonna 2024 kolme (3) kertaa. Vuoden 2025 aikana koulutukset jatkuvat.

Asiakaskohtaisista moniammatillisista osaamista vaativista tilanteista keskustellaan aina tarpeen mukaan välittömästi.

Pirkanmaan hyvinvointialueelle on nimetty 14.3.2025 sairaalapalvelulinjan somaattisen osastohoidon ohjausryhmä. Ohjausryhmän yhtenä tehtävänä on ohjata sairaaloiden osastohoidon prosessia niin, että osastohoitoa vaativat potilaat ovat oikea-aikaisesti tarkoituksenmukaisilla sairaalaosastoilla. Ohjausryhmään kuuluvat myös ikäihmisten palveluiden sekä ikäihmisten ja yhteisten palveluiden toimialuejohtajat, jolla varmistetaan palvelulinjat ylittävä tiedonkulku sosiaalihuollon (ikäihmisten palvelut) palveluiden integroitumisesta terveydenhuollon palveluun erityisesti ikäihmisten asumispalveluiden osalta.

Rakenteellisen sosiaalityön kautta tulleista ilmoituksista ja niiden sisällöstä kootaan säännöllisesti yhteenveto ikäihmisten ja vammaisten palvelulinjan johtoryhmälle. Tulleet ilmoitukset ja niissä olevat huomiot käsitellään lisäksi toiminnasta vastaavan viranhaltijan kanssa ja tarvittaessa tehdään korjaavat toimenpiteet. Laajemmat ilmiötasoiset asiat arvioidaan palvelulinjojen välisissä verkostoissa.

Kysymys: Saako sosiaalitoimi terveydenhuollosta viipymättä tiedon, kun mahdollinen asumispalvelun tarve on tullut esiin?

Asumisen asiakasohjaaja saa tiedon asiakkaan asumispalvelun tarpeesta, kun asiakas on ilmaissut tahtonsa asumispalveluun hakeutumiseen ja sairaalassa on tehty alustava arviointi tarpeesta. Poikkeuksena ovat asiakkaat, jotka eivät pysty ilmaisemaan omaa kantaansa. Heidän kohdallaan lääkäri arvioi asiakkaan kykyä tehdä itseään ja hoitoaan koskevia päätöksiä. (Liite 1 SAS-prosessikuvaus sairaalasta asumispalveluun).

Satunnaisesti on ollut tilanteita, joissa asiakas on ollut sairaalaosastolla melko pitkän ajanjakson ennen kuin asumispalvelun tarve on tullut asiakasohjauksen tietoon. Näissä tilanteissa useimmiten syynä on ollut, että asiakkaalla on ollut edelleen tarvetta sairaalahoidolle ja tavoitteena on ollut kotiutuminen. Näistä syistä hakeutumista asumispalveluun ei ole voitu laittaa terveydenhuollosta vireille aikaisemmin.

Kysymys: Millä tavoin sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä on asiassa ohjeistettu toimimaan?

Asumisen asiakasohjauksella on tukenaan päätöksentekoprosessissa ikäihmisten asumispalveluiden myöntämisen perusteet (aluehallitus 2.12.2024, § 336) sekä prosessikuvaukset eri toimijoiden tehtävistä. Nämä ovat koko Pirkanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön saatavilla myös hyvinvointialueen sisäisen verkon sivuilta (Intra). Prosessikuvauksista ja myöntämisen perusteista järjestetään erillisiä info/koulutustilaisuuksia, joihin kutsutaan henkilöstöstä kaikkia niitä tahoja, jotka ovat mukana jossakin asiakasprosessin vaiheessa.

Asiakasohjauksessa on tehty myös konkreettisia ohjeita asiakasohjaukselle, asiakkaille ja sairaalaosastoille (liite 3) siitä, miten asumispalveluihin hakeudutaan. Varsinaista kirjallista hakemusta ei tarvita, vaan suullinen tahdon ilmaisu on aina mahdollinen. Asumispalvelutarpeen selvittämiseksi tarvitaan kuitenkin päätöksenteon tueksi kirjallista dokumentaatiota, esimerkiksi hoitotyön, sosiaalityöntekijän, lääkärin ja fysioterapeutin kirjaukset asiakkaan toimintakyvystä. Laaja-alaiseen palvelutarpeen arviontiin tarvitaan moniammatilliset näkemykset asiakkaan toimintakyvystä ja voimavaroista sekä asiakkaan ja hänen läheistensä mielipiteet varmistavat asianmukaisen päätöksenteon.

Päätös asiakkaan palveluista tehdään aina palvelutarpeen arvioinnin pohjalta ja aluehallituksen hyväksymiä myöntämisperusteita noudattaen. Myöntämispäätös on toimeenpantava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa asian vireille tulosta. Mikäli aika on tätä pidempi, tulee sille olla sosiaalihuoltolain 45 § ja vanhuspalvelulain § 18 mukainen peruste.

Kysymys: Onko sosiaalitoimi osallistunut terveydenhuollon henkilöstölle annettujen ohjeistusten laatimiseen?

Asumispalveluun hakeutumista koskevat ohjeistukset on laadittu sosiaali- ja terveystoimen yhteistyönä.

Kysymys: Onko mahdollista, että Pirhassa on arvioitu lainmukaiseksi menettely, jossa asiakkaalle on tarjottu kolmen kuukauden sisällä asian vireille tulemisesta paikkaa ainoastaan sellaisesta yksiköstä, joka sijaitsee Pirhan alueella, mutta edellä esitetyin tavoin kohtuuttoman matkan päässä?

Asumispalvelupaikkaa tarjotaan asiakkaalle ensisijaisesti hänen toivomaltaan alueelta, ja mikäli paikkaa ei ole käytettävissä/vapaana toivotulta alueelta, tarjotaan paikkaa lähimmästä mahdollisesta paikasta, joka soveltuu asiakkaalle. Asiakkaalla on aina mahdollisuus vaihtaa myöhemmin ensisijaisesti toivomaansa paikkaan.

Kysymys: Onko työntekijöillä selkeät ohjeet siitä, miten he kertovat asiakkaille asian vireille tulemisesta ja oikeudesta saada palvelu kolmessa kuukaudessa?

Asiakkaiden tiedonsaanti ei perustu yksinomaan kirjallisen viranhaltijapäätöksen sisältöön. Kaikkien asiakasprosessissa mukana olevien tulee tuntee asumispalveluihin hakeutumisen vaiheet. Tähän sisältyy henkilökohtainen keskustelu asiakkaan ja/tai hänen virallisen edustajansa kanssa ohjaten ja kertoen, miten prosessi etenee. Asiakkaalle kerrotaan, että hänellä on oikeus saada hänelle myönnetty asumispalvelupaikka ilman tarpeetonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluessa asian vireilletulosta, ellei asian selvittäminen erityisestä syystä vaadi pidempää käsittelyaikaa tai viivästymiselle on muu asiakkaan tarpeeseen liittyvä erityinen peruste.

Pirkanmaan hyvinvointialueen sisäisessä verkossa (intranet) on ohjeet asumispalvelun hakemisesta, prosesseista, myöntämisen perusteista sekä henkilöstön yhteystiedot. Sisäinen verkko on koko henkilöstön käytettävissä niin terveydenhuollon kuin sosiaalihuollon henkilöstölle.

Liitteessä 4 on esimerkki asiakasohjauksen reaaliaikaisesti ylläpitämästä seurannasta (Excel-tiedosto) asumispalvelupäätöksen saaneista. Taulukosta selviää mm. asian vireille tulon päivämäärä, päätöksentekopäivämäärä, päivämäärä paikan tarjoamisesta/ asiakkaan vastaus tarjottuun paikkaan. Odotusaika lasketaan vireilletulosta siihen, kun asiakas ottaa tarjotun paikan vastaan. Asiakas/läheinen päättää tämän jälkeen konkreettisen muuttopäivän, joka myös tilastoidaan. Vastaavia tiedostoja on alueellisesti/kuntakohtaisesti useita, joista koostetaan hyvinvointialueen tietovarantoon (tietoallas) tieto kerran kuukaudessa odotusajoista eri asumispalvelumuotoihin sekä missä paikkaa on odotettu.

Kysymys: Millä tavoin Pirkanmaan hyvinvointialue on tiedottanut eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisun sisällöstä työntekijöille?

Työntekijöiden kanssa on käyty läpi eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu ja täsmennetty sen perusteella toimintatapoja ja ohjeita (esim. asumispalveluihin hakeutumisen prosessikuvaus).

Kysymys: Mikä voi arvion mukaan olla peruste työntekijöiden kokemukselle siitä, että heidän saamansa ohjeistus ei vastaa eduskunnan oikeusasiamiehen kannanottoja asiassa 2727/2024?

Työntekijät voivat mahdollisesti tulkita asiaa vain oman työnsä ja sitä säätelevän lainsäädännön/ohjeiden näkökulmasta eivätkä välttämättä tunnista kaikkia kokonaisuuteen vaikuttavia asioita. Ikäihmisten asumispalvelupäätös on sosiaalihuollon päätös ja siinä noudatetaan sosiaalihuoltolakia ja myöntämisperusteista tulevia ehtoja. Terveystenhuollossa toimivat työntekijät eivät aina tunne sosiaalihuoltolakia tai sosiaalipalveluja. Lisäksi ostopalveluita käytettäessä sopimusehdot ja sopimusten piiriin kuuluvat yksiköt voivat olla terveydenhuollon työntekijöille vieraita. Henkilöstöä pyritään perehdyttämään jatkuvasti asumispalveluihin hakeutumisen perusteista ja prosesseista.

Kysymys: Miten hyvinvointialue on ohjeistanut työntekijöitä toimimaan, jos he havaitsevat järjestämisvelvollisuuden toteuttamisessa lainvastaista menettelyä?

Henkilöstön tulee toimia kuten sosiaalihuoltolain 48 § ohjaa. Työntekijällä on ilmoitusvelvollisuus havaitsemastaan epäkohdasta tai lainvastaisesta menettelystä. Ilmoitus tehdään ensisijaisesti yksikön toiminnasta vastaavalle henkilölle.

Pirkanmaan hyvinvointialueen lausunto

Pirkanmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan annetut ohjeistukset ja toimintakäytännöt asumispalveluun hakeutumisessa noudattavat lakia. Eduskunnan oikeusasiamiehen saamat yhteydenotot ja niissä esitetyt väittämät eivät vastaa Pirkanmaan hyvinvointialueen toimintaohjeita ja käytäntöjä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen saamat yhteydenotot tuovat kuitenkin näkyviin sen, että etenkin terveydenhuollon työntekijöille sosiaalihuollon prosessit eivät ole aina selkeitä. Yhteisen ymmärryksen lisäämiseksi on perustettu erilaisia työryhmiä toiminnan kehittämiseksi ja lisäksi henkilöstölle järjestetään perehdytystä ja koulutusta.

2.2 Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston tutkinta asiassa LSSAVI/2742/2025

Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastolla on ollut samanaikaisesti käsittelyssä terveydenhuollon valvonta-asia (LSSAVI/2742/2025), joka koskee Pirkanmaan hyvinvointialueen päivystyksestä ja osastohoidosta kotiutuvien potilaiden jatkohoitoa. Aluehallintovirasto on valvonut terveydenhuollon palveluketjun toimivuutta vuonna 2022 Pirkanmaan sairaanhoitopiirissä ja vuonna 2023 Pirkanmaan hyvinvointialueella.

Päätöksissään aluehallintovirasto on korostanut muun muassa terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluiden järjestämistä yhteensovitettuina kokonaisuuksina, ja antanut hallinnollisena ohjauksena sairaanhoitopiirille huomautuksen (LSSAVI/12650/2022) ja hyvinvointialueelle huomion kiinnittämisen (LSSAVI/717/2023).

Aluehallintovirasto on uudelleen ottanut Pirkanmaan hyvinvointialueen (Pirha) päivystyksestä ja terveydenhuollon vuodeosastoilta jatkohoitoon siirtyvien potilaiden palveluketjun toimivuuden ja jatkohoitopaikkojen järjestämisen käsiteltäväkseen terveydenhuollon valvonta-asiana alkuvuodesta 2025. Pirhalta on pyydetty asiassa selvitystä ja hyvinvointialuetta on myös kuultu mahdollisen määräyksen antamisen ja hallinnollisen ohjauksen käytöstä. Pirhalta saatujen selvitysten mukaan perusterveydenhuollon vuodeosastopaikkojen puute johtaa mm. siihen, että erikoissairaanhoidossa potilaiden hoitoaika osastoilla venyy, elektiivistä leikkaustoimintaa joudutaan siirtämään, syöpälääkehoidot viivästyvät ja psykiatrian osastoilla on ylipaikkatilanteita.

Pirhan Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastolle toimittamista selvityksistä käy edelleen ilmi myös muita samoja puutteita, joista aluehallintovirasto on aiemmin ohjannut. Lisäksi selvityksistä tuli ilmi puutteita vanhusten ympärivuorokautisen palveluasumisen järjestämisessä, joista apulaisoikeusasiamies on huomauttanut Pirhaa päätöksessään EOAK/2727/2024. Selvityksissä todetaan muun muassa, että vuodeosastoilla odottaa jatkuvasti 100–200 potilasta, joilla ei enää ole sairaalahoidon tarvetta. Näistä suurin osa odottaa paikkaa ympärivuorokautiseen palveluasumiseen. Osa selvityksenantajista näkee tarvetta palveluasumisen paikkamäärän kasvattamiselle.

Aluehallintoviraston valvonta-asiansa saamien selvitysten mukaan ympärivuorokautisen palveluasumisen järjestämisessä olevat puutteet voivat osaltaan olla vaikuttamassa siihen, että potilaiden ohjautuminen perusterveydenhuollon vuodeosastopaikoille ja erikoissairaanhoidon osastoille ei tapahdu kaikilta osin potilaiden yksilöllisten tarpeiden mukaan, vaan jatkohoitoon ohjautumista tapahtuu myös epätarkoituksenmukaisesti sen mukaisesti mitä sairaansijoja sattuu olemaan saatavilla.

3 RATKAISU

3.1 Oikeudellisen arviointini perusta

3.1.1 Aiempia asiaan liittyviä apulaisoikeusasiamiehen päätöksiä

Asiassa [2727/2024](#) annoin Pirkanmaan hyvinvointialueelle ja asiassa [4553/2024](#) Varsinais-Suomen hyvinvointialueelle huomautuksen virheistä ja lainvastaisesta menettelystä ympärivuorokautisen palveluasumisen järjestämisessä.

Asia [6121/2024](#) koskee vanhuksen oikeutta hoivakotipaikkaan, jossa omaiset ja läheiset voivat vierailla.

Asiassa [6255/2024](#) olen käsitellyt muun muassa erityistä tukea tarvitsevien vanhusten oikeuksia, päätöksentekomenettelyä sekä asiakkaiden oikeutta saada tietoa lainsäädännöstä ja käytettävissä olevista palveluista.

Asia [2430/2023](#) koskee sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden toimintaa edunvalvojaa haettaessa.

Ratkaisu [2089/2022](#) koskee palvelusetelin käyttöä ja palveluasumiseen jonottamista sairaalassa.

3.1.2 Apulaisoikeuskanslerin päätös asiassa OKV/97/70/2025

Apulaisoikeuskansleri tutki omasta aloitteestaan valvonnan ja erityisesti omavalvonnan toimivuutta hyvinvointialueilla. Päätöksen mukaan hyvinvointialueilla on tunnistettu, että omaan organisaatioon kohdistuvaan valvontaan voi liittyä eturistiriitoja.

3.1.3 Keskeinen lainsäädäntö

Velvollisuus järjestää sosiaalipalveluja iäkkäille henkilöille

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (sote-järjestämislaki) 4 §:n 1 momentin mukaan hyvinvointialueen on suunniteltava ja toteutettava sosiaali- ja terveydenhuolto sisällöltään, laajuudeltaan ja laadultaan sellaisena kuin asiakkaiden tarve edellyttää. Palvelut on toteutettava yhdenvertaisesti, yhteen sovitettuina palvelukokonaisuuksina sekä hyvinvointialueen väestön tarpeet huomioon ottaen lähellä asiakasta.

Sote-järjestämislain 8 §:n 1 momentin mukaan hyvinvointialue vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä alueellaan ja on järjestämisvastuussa asukkaidensa sosiaali- ja terveydenhuollosta. Säännöksen 2 momentin mukaan hyvinvointialueella on oltava riittävä osaaminen, toimintakyky ja valmius vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ja sen on huolehdittava asukkaidensa palvelutarpeen mukaisesta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuudesta kaikissa tilanteissa.

Järjestämisvastuun sisällöstä säädetään hyvinvointialueesta annetun lain 7 §:ssä. Säännöksen 1 momentin mukaan hyvinvointialue vastaa sille lailla säädettyjen tehtävien hoitamisesta, hyvinvointialueen asukkaan laissa säädettyjen oikeuksien toteutumisesta ja palvelukokonaisuuksien yhteensovittamisesta sekä muun muassa järjestettävien palvelujen ja muiden toimenpiteiden yhdenvertaisesta saatavuudesta.

Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista annetun lain (vanhuspalvelulaki) 18 §:n 1 momentin mukaan hyvinvointialueen on tehtävä päätös iäkkään henkilön kiireellisesti tarvitsemien sosiaalipalvelujen myöntämisestä kirjallisen tai suullisen hakemuksen johdosta ja järjestettävä myönnetty palvelut viipymättä siten, ettei iäkkään henkilön oikeus välttämättömään huolenpitoon vaarannu.

Pykälän 2 momentin mukaan päätös muiden kuin kiireellisten sosiaalipalvelujen myöntämisestä on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun kirjallinen tai suullinen hakemus on tullut vireille. Iäkkäällä henkilöllä on oikeus saada hänelle myönnetty muut kuin kiireelliset sosiaalipalvelut ilman aiheetonta viivytystä. Niitä koskeva päätös on kuitenkin toimeenpantava viimeistään kolmen kuukauden kuluttua asian vireille tulosta. Aika voi olla tätä pidempi, jos asian selvittäminen erityisestä syystä vaatii pidempää aikaa tai toimeenpanon viivästykselle on muu asiakkaan tarpeeseen liittyvä erityinen peruste.

Päätöstä tehtäessä on otettava huomioon, mitä 13, 14 ja 14 a §:ssä säädetään. Sosiaalipalvelujen riittävyyden määrittelyn perustana on pidettävä 15 §:ssä tarkoitettua palveluntarpeiden selvittämistä sekä 16 §:ssä tarkoitettua asiakassuunnitelmaa.

Potilaan hoidosta päättäminen

Terveystenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (terveydenhuollon ammattihenkilölaki) 22 §:ssä säädetään, että laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärittäyksestä ja siihen liittyvästä hoidosta.

Terveystenhuoltolain 57 §:ssä säädetään, että potilaan sairaanhoidon aloittamisesta ja lopettamisesta sekä potilaan siirtämisestä toiseen toimintayksikköön päättää vastaava lääkäri tai hänen antamiensa ohjeiden mukaan muu laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö.

Terveystenhuollon ammattihenkilölain 15 §:n 2 momentin mukaan lääkrillä on velvollisuus ottaa huomioon, mitä potilaan oikeuksista säädetään.

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (potilaslaki) 3 §:n 2 momentin mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.

Terveystenhuoltolain 8 a §:n mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisesti toteutetuissa palveluissa tai kun potilas muutoin tarvitsee sekä terveydenhuollon että sosiaalihuollon palveluja on sovellettava terveydenhuoltolain säännöksiä lääketieteellisen tarpeen mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon antamisesta ja sosiaalihuoltolain säännöksiä tuen tarpeita vastaavien sosiaalihuollon palvelujen antamisesta. Vastaava säännös on sosiaalihuoltolain 2 a §:ssä.

Yksityis- ja perhe-elämän suoja

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan viranomaiset eivät saa puuttua yksityis- ja perhe-elämää koskevan oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä muun muassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Perustuslain 9 §:n 1 momentin mukaan Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Vanhuspalvelulain 14 §:n 2 momentin mukaan pitkäaikaista hoitoa ja huolenpitoa turvaavat sosiaali- ja terveyspalvelut on toteutettava niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi ja että hän voi ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallistua mielekkääseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan. Iäkkäille avio- ja avopuolisoille on järjestettävä mahdollisuus asua yhdessä.

Aika, jonka kuluessa sosiaalipalveluja koskeva päätös on toimeenpantava

Sosiaalipalvelujen myöntämisestä ja oikeudesta palveluihin säädetään sekä sosiaalihuoltolain 45 §:ssä, että ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (vanhuspalvelulaki) 18 §:ssä. Sosiaalihuoltolain 45 §:n 2 momentin mukaan sosiaalipalveluja koskeva päätös on toimeenpantava viimeistään kolmessa kuukaudessa asian vireilletulosta. Aika voi olla tätä pidempi, jos asian selvittäminen erityisestä syystä vaatii pidempää käsittelyaikaa tai toimeenpanon viivästymiselle on muu asiakkaan tarpeeseen liittyvä erityinen peruste.

Lain mukaan pääsäännöt ovat, että päätös on toimeenpantava kiireellisissä tapauksissa viipymättä ja muissa kuin kiireellisissä tapauksissa ilman aiheetonta viivytystä. Asiakkaan palveluntarpeesta riippuen laki voi siis edellyttää päätöksen toimeenpanolle lyhyempää aikaa kuin kolme kuukautta.

Vanhuspalvelulain 18 §:n 1 momentin mukaan hyvinvointialueen on tehtävä päätös iäkkään henkilön kiireellisesti tarvitsemien sosiaalipalvelujen myöntämisestä kirjallisen tai suullisen hakemuksen johdosta ja järjestettävä myönnettyt palvelut viipymättä siten, ettei iäkkään henkilön oikeus välttämättömään huolenpitoon vaarannu.

Pykälän 2 momentin mukaan päätös muiden kuin kiireellisten sosiaalipalvelujen myöntämisestä on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun kirjallinen tai suullinen hakemus on tullut vireille. Iäkkäällä henkilöllä on oikeus saada hänelle myönnetyt muut kuin kiireelliset sosiaalipalvelut ilman aiheetonta viivytystä. Niitä koskeva päätös on kuitenkin toimeenpantava viimeistään kolmen kuukauden kuluttua asian vireille tulosta. Aika voi olla tätä pidempi, jos asian selvittäminen erityisestä syystä vaatii pidempää aikaa tai toimeenpanon viivästykselle on muu asiakkaan tarpeeseen liittyvä erityinen peruste.

Sosiaalihuoltoasian vireilletulosta säädetään sosiaalihuoltolain 34 §:ssä.

Sosiaalihuoltolain 34 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuoltoasia tulee vireille hakemuksesta tai kun hyvinvointialueen sosiaalihuollon työntekijä on muutoin tehtävissään saanut tietää mahdollisesti sosiaalipalvelujen tarpeesta olevasta henkilöstä.

Sosiaalihuoltolain 2 §:n mukaan jos henkilöllä on muun lain nojalla oikeus sosiaalihuollon saamiseen, on sovellettava niitä säännöksiä, jotka parhaiten toteuttavat asiakkaan etua siten kuin 4 ja 5 §:ssä säädetään.

Vanhuspalvelulain 18 §:n 2 momentissa on mainittu ainoastaan asian vireille tulo suullisen tai kirjallisen hakemuksen johdosta. Myös vanhuksia koskevissa asioissa asia voi kuitenkin tulla vireille myös siten, että sosiaalihuollon työntekijä saa muulla tavoin tehtävissään tiedoksi mahdollisen palvelutarpeen. Laissa säädetty määräaika palvelupäätöksen toimeenpanolle alkaa siitä hetkestä, kun työntekijä on ensimmäisen kerran saanut tietää asiasta.

Asiakkaan edun huomioon ottaminen

Sosiaalihuoltolain 4 §:n mukaan asiakkaan etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat:

- 1) asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin;
- 2) asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden vahvistumisen sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 3) tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen;
- 4) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan;
- 5) kielellisen, kulttuurisen sekä uskonnollisen taustan huomioimisen;
- 6) toivomuksia, taipumuksia ja muita valmiuksia vastaavan koulutuksen, väylän työelämään sekä osallisuutta edistävän toiminnan;
- 7) asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja yhteistoiminnan asiakkaan kanssa.

Pykälän 2 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden edun toteutumiseen.

Virkavelvollisuuden rikkominen

Rikoslain (39/1889) 40 luvussa säädetään virkarikoksista.

Virkavelvollisuuden rikkomisesta säädetään luvun 9 §:ssä.

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan tahallaan muulla kuin edellä tässä luvussa tai 11 luvun 9 a §:ssä säädetyllä tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava virkavelvollisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos hän on syyllistynyt 1 momentissa mainittuun rikokseen rikkomalla jatkuvasti tai olennaisesti virkavelvollisuutensa ja rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtävänsä.

Tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisesta säädetään luvun 10 §:ssä

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta muulla kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta varoitukseen tai sakkoon.

Muun lainsäädännön osalta viitaan edellä kohdassa 3.1.1 mainituissa ratkaisuihin selostettuihin oikeussäännöksiin ja niiden soveltamiseen.

3.2 Hoivakotipaikan tarjoaminen kaukana läheisistä ja paikasta kieltäytyminen

3.2.1 Saatu selvitys

Pirkanmaan hyvinvointialueen lisäselvityspyyntöön annetuissa vastauksissa asiakasprosessia kuvataan muun muassa seuraavasti (korostukset lisätty).

”Päätös asiakkaan palveluista tehdään **aina** palvelutarpeen arvioinnin pohjalta **ja aluehallituksen hyväksymiä myöntämisperusteita noudattaen**. Myöntämispäätös on toimeenpantava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa asian vireille tulosta. Mikäli aika on tätä pidempi, tulee sille olla sosiaalihuoltolain 45 § ja vanhuspalvelulain § 18 mukainen peruste.”

Aluehallituksen hyväksymät myöntämisperusteet sisältävät muun muassa seuraavat tekstit.

”Asiakkaan kieltäytyessä hyvinvointialueen osoittamasta paikasta, hänen asumispalvelun odotusaikansa laskeminen alkaa alusta. Jos asiakas kieltäytyy osoitetusta paikasta kolme kertaa, hänen hakemuksensa raukeaa ja palvelutarve arvioidaan tarvittaessa uudelleen.”

”Asiakkaan odottaessa asumispalvelupaikkaa jonossa sairaalassa, hänen tulee ottaa vastaan ensimmäinen hänelle osoitettu paikka, jonka jälkeen hän poistuu jonosta. Hän voi kuitenkin esittää toiveen tarpeen mukaisesta muusta paikasta toisessa asumispalvelupaikassa ollessaan, jolloin hänelle kyseinen paikka osoitetaan mahdollisimman pian.”

Kysymykseeni siitä, onko mahdollista, että Pirhassa on arvioitu lainmukaiseksi menettely, jossa asiakkaalle on tarjottu kolmen kuukauden sisällä asian vireille tulemisesta paikkaa ainoastaan sellaisesta yksiköstä, joka sijaitsee kohtuuttoman matkan päässä, ei anneta suoraa vastausta. Saamassani vastauksessa todetaan muun muassa seuraavaa.

”Asumispalvelupaikkaa tarjotaan asiakkaalle ensisijaisesti hänen **toivomaltaan** alueelta, ja mikäli paikkaa ei ole käytettävissä/vapaana toivotulta alueelta, tarjotaan paikkaa **lähimmästä mahdollisesta paikasta, joka soveltuu asiakkaalle**. Asiakkaalla on aina mahdollisuus vaihtaa myöhemmin ensisijaisesti toivomaansa paikkaan.”

”Pääasiallisin syy yli kolmen kuukauden menevään odotusaikaan on asiakkaan oma toive valita hoivapaikkansa yksiköstä, jossa sillä hetkellä ei ole vapaita paikkoja tai josta hyvinvointialueella ei ole sopimusta palveluntuottajan kanssa. Asiakkaan kieltäytyessä hänen tarvettaan vastaavasta asumispaikasta, asiakkaan hakemus jää edelleen voimaan ja hänelle tarjotaan aktiivisesti uusia paikkoja. **Asiakkaita ei aseteta ns. jonoon eikä paikasta kieltäytyminen siirrä asiakasta jonon viimeiseksi**. Asiakkaan tilanteen kiireellisyys ja palvelutarve ovat ratkaisevia.”

3.2.2 Arviointini

Palvelujen tarjoaminen kolmessa kuukaudessa

Vanhuspalvelulain mukaan iäkkäällä henkilöllä on oikeus saada hänelle myönnettyt sosiaalipalvelut viimeistään kolmen kuukauden kuluttua siitä kun asia on tullut vireille.

Olen aiemmissa ratkaisuisani todennut, ettei hyvinvointialue täytä laissa säädettyä velvoitetta tarjota asiakkaalle palveluasumispaikka kolmessa kuukaudessa asian vireille tulosta, jos asiakkaalle tarjotaan paikkaa, joka ei vastaa laissa asetettuja vaatimuksia.

Olen todennut, että tarjoamalla asiakkaalle asuinpaikkaa niin kaukana lähiomaisista, ettei heidän ole mahdollista vierailla tämän luona tai vierailuja on mahdollista toteuttaa vain rajatusti, rajoitetaan tosiasiallisesti voimakkaasti iäkkään henkilön ja hänen omaistensa ja läheistensä välisiä tapaamisia. Näkemykseni mukaan tällaisissa tilanteissa asiaa on arvioitava sekä perustuslain 9 §:n 1 momentin (oikeuden valita asuinpaikkansa) että perustuslain 10 §:n 1 momentin (oikeus yksityiselämään) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan kannalta (oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan viranomaiset eivät saa puuttua yksityis- ja perhe-elämää koskevan oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä muun muassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Kun kysymys on päätöksistä, joilla on vaikutusta perusoikeuksien toteutumiseen, on lainsäädäntöä tulkittava perusoikeusmyönteisesti. Perusoikeuksien rajoittaminen on sallittua vain perusoikeuksien rajoitusedellytysten täytyessä. Perusoikeussuoja ei voi myöskään menettää merkitystään pelkästään suostumuksen perusteella. Olennaista on myös se, minkälainen suostumuksen tulee olla, jotta se on oikeudellisesti pätevä.¹

Korostan, että jokaisen asiakkaan tilannetta on aina arvioitava yksilöllisesti. Olennaista arvioinnissa on muun muassa se, rajoittaisiko tietyssä yksikössä asuminen tosiasiallisesti perheenjäsenten ja muiden läheisten tapaamisia. Oikeus yhteydenpitoon ei rajoitu ainoastaan puolisojen väliseen kanssakäymiseen. Joissakin tilanteissa voi kuitenkin olla kyse siitä, että tietty yksikkö sijaitisi lähempänä omaisia, mutta vierailut onnistuisivat käytännössä hyvin myös toiseen yksikköön. Jos asiakas tällaisessa tilanteessa haluaa mieluummin odottaa paikkaa, joka on lähempänä omaisia, eikä ota vastaan kolmen kuukauden aikana tarjottua muuta paikkaa, hyvinvointialueen menettely on lainmukaista, vaikka asiakas joutuisi odottamaan hoivakotipaikkaa yli kolme kuukautta.

Jos vierailija on iäkäs ja vierailut olisi mahdollista toteuttaa lähellä olevassa yksikössä mutta vain harvoin tai ei lainkaan muussa yksikössä, asiaa on näkemykseni mukaan arvioitava toisin. Tällöin palvelu on lähtökohtaisesti järjestettävä kolmen kuukauden kuluessa riittävän lähellä olevaan yksikköön siten, ettei etäisyys rajoita tapaamisia. Jos yksikkö sijaitsee kauempana, katson, että ennen päätöksen toimeenpanoa on arvioitava, onko käytettävissä keinoja, joiden avulla vierailut ja tapaamiset voivat toteutua.

¹ Ks. esim. EOAK/2727/2024.

Käytössäni olleen selvityksen mukaan Pirkanmaan hyvinvointialue on kirjallisissa ohjeissaan linjannut, että edellä esitettyä ei olisikaan tarpeen noudattaa, mikäli asiakas olisi sairaalassa odottamassa hoivakotipaikkaa. Totean, että linjaus on lainvastainen, eikä sitä saa noudattaa. Sairaalassa olevilla vanhuksilla on yhtäläinen oikeus saada tarvettaan vastaavat sosiaalipalvelut kuin muillakin asiakkaila.

Jos Pirkanmaan hyvinvointialue haluaa vapauttaa sairaalapajikkoja niitä tarvitseville se voi järjestää hoivakotipaikkoja vanhuksille siten kuin laissa on säädetty. Korostan, että olen jo aiemmin huomauttanut hyvinvointialuetta siitä, ettei se ole järjestänyt palveluja järjestämislain mukaisesti. Hyvinvointialue ei voi välttää järjestämisvelvollisuudeltaan asettamalla asiakkaille lakiin perustumattomia vaatimuksia tietyn palvelun vastaanottamisesta.

Kiinnitän vakavaa huomiota siihen, että minulle lähetetyissä selvityksissä ja lausunnoissa sanotaan, ettei käytössä ole lainvastaisia ohjeistuksia, mutta näin on kuitenkin selkeästi ollut. Totean, että ohjeistus on lainvastainen, jos se on kirjoitettu siten, että sen soveltaminen voi johtaa lainvastaiseen menettelyyn. Ohjeistuksen sanamuoto on ehdoton. Sen perusteella sairaalassa oleva asiakas olisi velvollinen ottamaan vastaan ensimmäisen hänelle tarjotun hoivakotipaikan riippumatta siitä, täyttäisikö esimerkiksi paikan sijainti edellä kuvaamani edellytykset.

Selvyyden vuoksi totean, ettei ole estettä sille, että asiakkaalle järjestetään lyhytaikaisesti sosiaalihuollon palveluasumista tai kotiin annettavia sosiaalihuollon palveluja sinä aikana kun asiakas odottaa tarvitsemaansa ja hänelle myönnettyä pitkäaikaispaikkaa. Lainsäädännön lähtökohtana on, että sosiaalihuolto vastaa palvelujen järjestämisestä silloin kun kyse ei ole lääketieteellisen tarpeen vaatimasta sairaalahoidosta. Kun henkilöllä on todettu pitkäaikainen ympärivuorokautisen palveluasumisen tarve, ei lyhytaikaisia palveluja antamalla voida kuitenkaan sivuuttaa niitä lainsäädännöksiä, joiden mukaan vanhuksella on oikeus saada tarvitsemansa palveluasuminen ilman aiheutonta viivytystä ja viimeistään kolmessa kuukaudessa asian vireille tulemisesta.

Korostan, että järjestettäessä asumispalveluja esimerkiksi muistisairaille vanhuksille, on heidän etunsa mukaisesti otettava huomioon se, että paikanvaihdokset, henkilöstön vaihtuminen ja muutokset palveluissa saattavat aiheuttaa sekavuustilan ja ahdistusta, joka on estettävissä järjestämällä palvelut laissa edellytetyllä tavoin ajoissa heidän tarpeidensa mukaisesti.

Menettely asiakkaan kieltäytyessä vastaanottamasta paikkaa

Varsinais-Suomen hyvinvointialueelle antamassani päätöksessä [4553/2024](#) totesin muun muassa seuraavaa.

"Käytettävissäni olleessa aineistossa huomioni kiinnittyi kuitenkin siihen, ettei ratkaisuksi nopeampaan palveluasumiseen siirtymisessä esitetty voimakkaammin keinoja, joiden avulla tarjottava palveluasuminen vastaisi mahdollisimman hyvin asiakkaan tarpeita ja toiveita. Aineisto sisältää sen sijaan runsaasti esimerkkejä siitä, millä eri keinoin on ajateltu, että asiakkaita voitaisiin ohjata ja jopa velvoittaa ottamaan vastaan sellaisia palveluja, joita he eivät halua ja/tai joiden ei voida katsoa täyttävän laissa säädettyjä edellytyksiä.

Työohje sisältää useita menettelyohjeita tilanteisiin, joissa asiakas kieltäytyy ottamasta palvelua vastaan. Pidän sinänsä myönteisenä, että tämäntyyppinen aihe sisältyy työohjeeseen. Työntekijä on vastuussa sekä siitä että asiakkaan itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan, että siitä, ettei asiakas jää heitteille. Tämä voi olla käytännössä vaikeasti ratkaistava tilanne. Näkemykseni mukaan työohje ei kuitenkaan sisällä tietoa siitä, miten tällaisissa tilanteissa olisi toimittava ja mitä lainsäädäntö näissä tilanteissa edellyttää työntekijöiltä."

Totean, että jos henkilön on jo arvioitu tarvitsevan ympärivuorokautista palveluasumista, mutta hän ei kykene itse arvioimaan mikä olisi hänen tarvettaan vastaava yksikkö, hän on todennäköisesti sosiaalihuoltolain 3 §:n 3 kohdassa tarkoitettu erityistä tukea tarvitseva henkilö. Lain määrittelyn mukaan tällaisella henkilöllä on erityisiä vaikeuksia saada tarvitsemiaan palveluja. Lain lähtökohtana on, että erityistä tukea tarvitsevan henkilön on saatava sosiaalityön tukea, jotta hän ei jäisi heitteille. Henkilö saattaa myös tarvita edunvalvojan.

Sosiaalihuollon asiakaslain 9 §:n 2 momentissa säädetään ilmoituksesta edunvalvojan määräämiseksi asiakkaalle. Tietooni on tullut laillisuusvalvonnassa, ettei edunvalvojaa aina osata hakea, tai hakuprosessi kestää kohtuuttoman kauan (ks. esim. [2430/2023](#)). Totean, että Pirhan käytössä oleviin "Ikääntyneiden asumispalvelujen myöntämisperusteisiin" sisältyvä ohjeistus siitä, miten on toimittava asiakkaan kieltäytyessä palveluista, on lainvastainen. Hyvinvointialue ei voi sisäisin ohjein määrätä jätettäväksi heitteille erityistä tukea tarvitsevia vanhuksia.

Totean, että jos asiakkaan palveluntarpeessa ei ole tapahtunut muutosta, se, että asiakas ei ole halunnut ottaa vastaan tietyn palveluyksikön palveluja, ei ole lakiin perustuva syy tehdä asiakkaalle kielteistä päätöstä. Jos henkilö tarvitsee palvelua, hänelle on pyrittävä löytämään soveltuva palvelu sosiaalityön keinoin, tarvittaessa yhteistyössä edunvalvojan, edunvalvontavaltuutetun tai muiden läheisten kanssa siten kuin laissa on tarkemmin säädetty.

Pidän myös ongelmallisena sitä, että hyvinvointialueen sisäisissä ohjeistuksissa korjattavana asiana pidetään sitä, että henkilö ei suostu siirtymään sairaalasta hoivakotiin, kun kyse on siitä, että hyvinvointialue ei ole noudattanut lakia huolehtimalla siitä, että iäkkäiden asiakkaiden käytettävissä olisi heidän tarvettaan vastaavia sosiaalihuollon palveluja.

Korostan, että hyvinvointialue on vastuussa siitä, että jokaiselle turvataan välttämätön huolenpito ja hänen tarvettaan vastaavat riittävät sosiaalipalvelut.

En siis ole laillisuusvalvonnassa pitänyt hyväksyttävänä sitä, että vanhus on pitkän aikaa terveydenhuollon yksikössä vain sen vuoksi, että hän odottaa palveluasumispaikkaa. Näissä tilanteissa sosiaalihuolto on velvollinen järjestämään tarvittavat sosiaalihuollon palvelut, jonne asiakkaat voivat siirtyä. Toistan, että hyvinvointialueen on mahdollista käyttää näissä tilanteissa esimerkiksi lyhytaikaisia sosiaalihuollon palveluja. Lyhytaikaisten palvelujen järjestäminen ei puolestaan tarkoita sitä, ettei asiakkaille tarvitsisi järjestää pitkäaikaista asumispalvelua laissa säädetyn mukaisesti.

Asiassa EOAK/7040/2024 Pirkanmaan hyvinvointialue on toimittanut minulle tiedot, joiden mukaan sen on mahdollista järjestää tarvittava määrä ympärivuorokautisen palveluasumisen paikkoja joko omana tuotantona taikka käyttämällä ostopalveluja. Hyvinvointialue on selvityksissään korostanut, että se voi toimia etukäteen siten, että riittävä määrä asiakkaiden tarpeita vastaavia pitkäaikaisia hoivakotipaikkoja on hyvinvointialueen käytettävissä.

3.3 Asiakkaille annettava tieto oikeudesta palveluasumisen saamiseen

3.3.1 Saatu selvitys

Pirkanmaan hyvinvointialueen antaman selvityksen mukaan asiakkaiden tiedonsaanti ei perustu yksinomaan kirjallisen viranhaltijapäätöksen sisältöön, vaan kaikkien asiakasprosessissa mukana olevien tulee tuntea asumispalveluihin hakeutumisen vaiheet. Hakuprosessiin sisältyy henkilökohtainen keskustelu asiakkaan ja/tai hänen virallisen edustajansa kanssa ohjaten ja kertoen, miten prosessi etenee.

Selvityksen mukaan asiakkaalle kerrotaan, että hänellä on oikeus saada hänelle myönnetty asumispalvelupaikka ilman tarpeetonta viivytystä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluessa asian vireilletulosta, ellei asian selvittäminen erityisestä syystä vaadi pidempää käsittelyaikaa tai viivästymiselle on muu asiakkaan tarpeeseen liittyvä erityinen peruste.

Pirkanmaan hyvinvointialueen sisäisessä verkossa (intranet) on ohjeet asumispalvelun hakemisesta, prosesseista, myöntämisen perusteista sekä henkilöstön yhteystiedot. Sisäinen verkko on sekä terveydenhuollon että sosiaalihuollon henkilöstön käytettävissä.

Selvityksen liitteenä olevissa asiakaspäätöksissä on seuraava teksti:

”Teille on myönnetty paikka ympärivuorokautisesta palveluasumisesta.

Paikka järjestetään teille viimeistään kolmen kuukauden kuluttua tästä päätöksestä.

Palveluiden myöntäminen perustuu sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) ja hyvinvointialueen ja aluehallituksen (15.1.2024 S 11) hyväksyntään myöntämisperusteisiin.

Tämä päätös on koneellisesti allekirjoitettu. Jos Teillä on kysyttävää, voitte olla yhteydessä päätöksen tehneeseen viranhaltijaan.”

3.3.2 Arviointini

Hallintolain 44 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan kirjallisesta päätöksestä on käytävä selvästi ilmi päätöksen perustelut ja yksilöity tieto siitä, mihin asianosainen on oikeutettu tai velvoitettu taikka miten asia on muutoin ratkaistu.

Hallintolain 45 §:n 1 momentin mukaan päätös on perusteltava. Perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovelletut säännökset.

Hallituksen esityksessä hallintolaiksi ja laiksi hallintolainkäyttölain muuttamisesta (HE 72/2002 vp) todetaan 45 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa seuraavasti:

Perusteluvelvollisuudella on keskeinen merkitys asianosaisen oikeusturvan kannalta. Asianosaisen on saatava tietää, mitkä seikat ovat johtaneet häntä koskevan ratkaisun tekemiseen. Riittävät perustelut antavat edellytyksiä harkita muutoksenhaun tarvetta. Perustelujen täsmällisyydellä ja selkeydellä on merkitystä myös viranomaistoimintaa kohtaan tunnetun yleisen luottamuksen kannalta.

Ensi asteen viranomaisen perusteluilla on merkitystä myös lainkäyttöviranomaisille. Hyvin perusteltu päätös helpottaa muutoksenhakuasian käsittelyä, kun tuomioistuimella on jo valmiina tiedossaan ne seikat, joiden perusteella viranomainen on ratkaissut asian. Samoin tuomioistuin saa perusteluista selville, mihin seikkoihin asian ratkaissut viranomainen on kiinnittänyt huomiota ja minkä merkityksen se on niille antanut.

Minulle annetun selvityksen mukaan Pirkanmaan hyvinvointialueella ei enää ole käytössä väärää tapaa laskea asian vireille tuloa ja sen myötä sitä aikaa, jonka kuluessa päätös on pantava toimeen.

Oletan, että virheellinen teksti ei enää ole käytössä hyvinvointialueen päätöksissä.

Jotta asiakas voisi tietää mihin hän on päätöksen perusteella oikeutettu, tulisi päätökseen sisältyä se informaatio, joka selvityksen mukaan tällä hetkellä annetaan asiakkaille ainoastaan suullisesti.

Asiakkaalle on siis näkemykseni mukaan annettava päätöksessä tiedoksi se, että hänellä on oikeus saada hänelle myönnetty asumispalvelupaikka ilman aiheetonta viivytystä.

Lisäksi hänelle on annettava tieto siitä, että palvelu on annettava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa asian vireilletulosta ja minkälaisesta asiakkaan tarpeeseen liittyvästä syystä aika voi olla pidempi tai lyhyempi kuin kolme kuukautta.

Päätöksestä on myös selkeästi käytävä ilmi se, milloin asia on tullut vireille.

Katson, että hyvinvointialueen viranhaltijan antaman päätöksen perusteluista ei käy riittävän selkeästi ilmi, mitkä seikat ovat vaikuttaneet päätöksen lopputulokseen. Näkemykseni mukaan iäkkäiden asiakkaiden ei voida olettaa tietävän mitkä ovat Pirkanmaan aluehallituksen päättämät myöntämisperusteet ja millä tavoin niillä on merkitystä asiakkaan oman asian käsittelyssä.

Asiakkaalle ja hänen läheisilleen taikka lailliselle edustajalleen (suullisesti) annettavista tiedoista käsittelyn eri vaiheissa viitataan asiassa [6255/2024](#) toteamaani.

Näkemykseni mukaan laissa säädetty asiakkaan oikeus saada työntekijältä tietoa voimassa olevan lainsäädännön sisällöstä sekä erilaisista vaihtoehtoista palvelujen toteuttamisessa on yksi keskeisistä asiakkaan oikeuksista. Ilman oikeaa tietoa asiakkaan on vaikea tehdä valintoja, eikä hänen itsemääräämisoikeutensa toteudu laissa tarkoitetulla tavalla.

3.4 Oikeusasiamiehen ratkaisujen noudattaminen

Olen ratkaisussani 2727/2024 todennut, että Pirkanmaan hyvinvointialueen 6.5.2024 laaditut ohjeet ”Vanhusten ympärivuorokautisesta palveluasumisesta, kotiuttamisesta ja ostopalvelujen käytöstä” ovat olleet lainvastaisia.

Totesin ratkaisussani, että tarjoamalla asiakkaalle asuinpaikkaa kaukana tutusta asuinympäristöstä ja niin kaukana lähiomaisista, ettei heidän ole mahdollista vierailla tämän luona tai vierailuja on mahdollista toteuttaa vain rajatusti, rajoitetaan tosiasiallisesti voimakkaasti iäkkään henkilön ja hänen omaistensa ja läheistensä välisiä tapaamisia. Tarjoamalla tällaista paikkaa hyvinvointialueen ei voida katsoa täyttäneen laissa säädettyä velvoitettaan paikan tarjoamisesta ilman aiheutonta viivytystä ja viimeistään kolmessa kuukaudessa asian vireille tulosta.

Hyvinvointialueen selvityksen ja lausunnon mukaan lainvastaisia ohjeita ei enää ole käytössä, vaan kaikessa toiminnassa noudatetaan voimassa olevia oikeusnormeja. Annettujen selvitysten ja lausunnon mukaan hyvinvointialueella on kuitenkin aina noudatettava ”Ikäntyneiden asumispalvelujen myöntämisperusteita” jotka uudistettuinkin sisältävät toimintaohjeet, joiden noudattaminen on vastaavalla tavoin lainvastaista. Jos paikasta kieltäytyy kolme kertaa, asiakas otetaan pois jonosta. Jos asiakas on sairaalassa, hänen on otettava ensimmäinen tarjottu paikka vastaan.

Painotan, että hyvinvointialue on sote-järjestämislain mukaan velvollinen huolehtimaan siitä, että sen käytettävissä on riittävä määrä asiakkaiden tarpeen mukaisia palveluja. Tehtävänäni laillisuusvalvojana ei ole ottaa kantaa siihen, millä tavoin, yksityisin vai julkisin palveluin iäkkäiden henkilöiden lakisääteiset palvelut järjestetään, mutta korostan Pirkanmaan hyvinvointialueen laissa säädettyä vastuuta huolehtia siitä, että palveluja on järjestetty siten, että yksittäisen asiakkaan on mahdollista saada laissa tarkoitetulla tavalla tarvettaan vastaavat palvelut.

Korostan hyvinvointialueen vastuuta huolehtia siitä, ettei se omin laiminlyönnein aiheuta tilannetta, jossa vanhuksille ei ole tarjolla riittävästi heidän tarvettaan vastaavia palveluja. Palvelut on järjestettävä **viivytyksettä**, eikä viivytys saa perustua siihen, ettei asiakkaan tarpeen mukaisia palveluja ole järjestetty riittävästi tai riittävän kattavasti eri alueilla. Aluehallintoviraston tutkinnan taustalla olleet tiedot siitä, että vanhuksia on edelleen sairaaloissa paljon jonottamassa hoivakotipaikkaa ja toisaalta Pirkan antamat tiedot siitä, miten hyvin alueella kyetään noudattamaan kolmen kuukauden aikarajaa viittaavat ainakin osin siihen, ettei lain pääsääntöä viivytyksettömästä käsittelystä kyetä noudattamaan riittävässä määrin.

Totean, että sekä terveydenhuollon lainsäädäntö, että sosiaalihuollon lainsäädäntö edellyttävät, että vanhuksille järjestetään **viivytyksettä** heidän tarvitsemansa sosiaalihuollon palvelut, jotta he eivät joutuisi jonottamaan hoivakotipaikkoja sairaalassa, silloin kuin heillä ei ole sairaalahoidon tarvetta.

Jättämällä noudattamatta aiemmin antamaani päätöstä, hyvinvointialue on aiheuttanut myös sen, että aluehallintovirasto on joutunut toistuvasti ryhtymään valvontatoimiin jo aiemmin todetun virheellisen menettelyn takia.

Totean, että hyvinvointialue ei voi omilla ohjeillaan velvoittaa vanhuksia ottamaan vastaan sosiaalipalveluja ottamatta huomioon heidän perustuslain 9 §:n 1 momentissa (oikeus valita asuinpaikkansa) perustuslain 10 §:n 1 momentissa (oikeus yksityiselämään) ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa (oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta) suojattuja perusoikeuksiaan.

Painotan, että jokaisen ammattihenkilön virkavastuuta omassa tehtävässään.

Hyvinvointialueen johdolla on kokonaisvastuu siitä, että henkilökunta voi toimia lain mukaisesti.

Näkemykseni mukaan tämän asian tutkinnassa havaitut virheet tulee korjata viipymättä ja huolehtia siitä, että hyvinvointialueen toiminta on lainmukaista.

Perustuslain 109 §:n mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Lisäksi perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n mukaan oikeusasiamies saattaa valvottavan tietoon käsityksensä lainmukaisesta menettelystä tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistäviin näkökohtiin. Jos oikeusasiamies laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa katsoo, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, mutta harkitsee, ettei syytteen nostaminen tai asian saattaminen kurinpitomenettelyyn ole kuitenkaan tarpeen, hän voi antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle.

Oikeusasiamies voi myös nostaa syytteen, jos kyse on rikoksesta (esimerkiksi virkarikos).

Edellä esittämäni johdosta muistutan sekä hyvinvointialueen johtoa että muuta henkilöstöä velvollisuudesta turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen sekä rikoslain 40 luvun 9 ja 10 §:ssä säädetystä virkavastuusta. Kaiken toiminnan on perustuttava lakiin ja oltava lain mukaista.

3.5 Työntekijöiden ilmoitusvelvollisuus

3.5.1 Saatu selvitys

Lisäselvityspyynnössä kysyttiin, miten hyvinvointialue on ohjeistanut työntekijöitä toimimaan, jos he havaitsevat järjestämisvelvollisuuden toteuttamisessa lainvastaista menettelyä.

Minulle toimitetussa Pirkanmaan hyvinvointialueen selvityksessä vastaus on annettu kahdella lauseella.

”Henkilöstön tulee toimia kuten sosiaalihuoltolain 48 § ohjaa. Työntekijällä on ilmoitusvelvollisuus havaitsemastaan epäkohdasta tai lainvastaisesta menettelystä. Ilmoitus tehdään ensisijaisesti yksikön toiminnasta vastaavalle henkilölle.”

3.5.2 Arviointini

Aiemmin Pirhalle antamassani ratkaisussa 2727/2024 olen todennut työntekijöiden ilmoitusvelvollisuudesta seuraavaa.

"Hyvinvointialue on viime kädessä vastuussa siitä, että jokaiselle voidaan turvata hänen tarvettaan vastaavat sosiaalipalvelut. Korostan myös jokaisen työntekijän toimimisvelvollisuutta, jos he työssään havaitsevat, ettei lainsäädäntöä noudateta ja yksittäisen asiakkaan välttämätön huolenpito on vaarassa. Työntekijöillä on velvollisuus informoida omia esimiehiään. Jokaisen työntekijän on myös tunnettava sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain (741/2023) mukaiset ilmoitusvelvollisuudet ja osattava toimia niiden mukaisesti. Sekä omavalvonnasta vastaavilla viranhaltijoilla että yksittäisillä työntekijöillä on sekä oikeus että velvollisuus olla yhteydessä valvontaviranomaisiin, jos he kokevat, että annetut ohjeet voivat vaarantaa asiakkaiden välttämättömän huolenpidon tai muun perusoikeuden, eikä epäkohtaa saada korjattua palveluntuottajan ja hyvinvointialueen sisäisin toimenpitein."

Totean, että sosiaalihuoltolain 48 § on kumottu valvontalain voimaan tulon yhteydessä vuonna 2023. Työntekijällä on ilmoitusvelvollisuuden lisäksi myös oikeus olla tarvittaessa yhteydessä suoraan valvontaviranomaisiin. Hyvinvointialueilla on puolestaan laissa säädetty velvollisuus huolehtia siitä, että työntekijöillä on tieto siitä, miten heidän tulee toimia havaitessaan laissa määriteltyjä epäkohtia.

Saamani vastauksen puutteellisuuden vuoksi en voinut todeta, millä tavoin hyvinvointialueella on huolehdittu siitä, että henkilöstö on tietoinen aiemmin antamassani ratkaisussani kuvatusta ilmoitusvelvollisuudesta ja ilmoituksen tekemisessä ja käsittelyssä noudatettavasta menettelystä. Siten en ole voinut vakuuttua hyvinvointialueen menettelyn lainmukaisuudesta.

Totean, että hyvinvointialue on vastuussa sekä siitä, että työntekijät tuntevat ilmoitusvelvollisuuden, että siitä, että heillä on riittävä lainsäädännön osaaminen ja tarvittava juridinen ja sosiaalityön tuki työssään.

Jos omalle asiakkaalle ei ole tarjottavissa laissa säädettyssä ajassa hänen tarpeitaan vastaavaa palvelua, on tilanne yksittäiselle työntekijälle vaikea. Valvontalain mukainen ilmoitusvelvollisuus on kuitenkin työntekijälle laissa säädetty keino asiakkaan oikeuksien toteuttamiseksi. Kun vammaisen tai ikääntyneen henkilön kyky huolehtia omista asioistaan on sairauden tai vaikean elämäntilanteen vuoksi heikentynyt, viranomaisilla on korostettu vastuu huolehtia siitä, ettei menettelyn aikana tapahdu sellaisia laiminlyöntejä tai virheitä, joiden takia henkilön oikeus saada tarvettaan vastaavia palveluja vaarantuisi.

Jos hyvinvointialue ei noudata voimassa olevia oikeusnormeja, eikä viranhaltija tai julkisessa tehtävässä oleva työntekijä omalla toiminnallaan pidä huolta siitä, että asiakas saa hänelle lain mukaan kuuluvat palvelut, voi viranhaltija joutua virkavastuuseen omasta toiminnastaan.

Tällaisten tilanteiden välttämiseksi ja asiakkaiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamiseksi tulisi viime kädessä käyttää lakisääteistä oikeutta ilmoittaa asiasta valvovalle viranomaiselle tai tehdä kantelu. Tämä koskee myös tilanteita, joissa hyvinvointialueella ei ole tarjolla riittävästi palveluja tai hyvinvointialueen ohjeet tai toimintakäytännöt ohjaisivat virheelliseen menettelyyn.

Totean, että sosiaalihuollon ammattihenkilön tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta epäkohdasta tai epäkohdan uhasta taikka muusta lainvastaisuudesta asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisessa ensisijaisesti käyttämällä valvontalain mukaisia keinoja. Jos näin toimien asiakkaan tilanteeseen ei jostain syystä ole saatavissa apua tai asialla on suurta yleistä merkitystä taikka yksittäisen henkilön perusoikeuksien toteutuminen on vakavassa vaarassa, voi olla perusteltua saattaa asia valvontaviranomaisen tai oikeusasiamiehen tietoon.

Selvytyden vuoksi totean voimassa olevasta lainsäädännöstä seuraavan. Sosiaalihuollon henkilöstön velvollisuudesta ilmoittaa tietoonsa tulleesta epäkohdasta tai epäkohdan uhasta taikka muusta lainvastaisuudesta asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisessa säädetään siis nykyisin laissa sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (valvontalaki).

Valvontalain 29 §:n 2 momentin mukaan palvelunjärjestäjän ja palveluntuottajan henkilöstöön kuuluvan tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai alihankkijana toimivan henkilön on ilmoitettava viipymättä salassapitosäännösten estämättä palveluyksikön vastuuhenkilölle tai muulle toiminnan valvonnasta vastaavalle henkilölle, jos hän tehtävissään huomaa tai saa tietoonsa epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan asiakkaan tai potilaan sosiaali- tai terveydenhuollon toteuttamisessa taikka muun lainvastaisuuden.

Valvontalain 4 §:n 1 kohdan mukaan laissa tarkoitetaan palvelunjärjestäjällä muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuussa olevaa hyvinvointialuetta sekä Helsingin kaupunkia ja HUS-yhtymää.

Valvontalain 4 §:n 2 kohdan mukaan laissa tarkoitetaan palveluntuottajalla muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuussa olevaa hyvinvointialuetta sekä Helsingin kaupunkia ja HUS-yhtymää.

Valvontalain 29 §:n 3 momentin mukaan ilmoituksen vastaanottaneen henkilön on ilmoitettava asiasta palvelunjärjestäjälle tai palveluntuottajalle. Palvelunjärjestäjän, palveluntuottajan ja vastuuhenkilön on ryhdyttävä toimenpiteisiin epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan taikka muun lainvastaisuuden korjaamiseksi. Ilmoitus voidaan tehdä salassapitosäännösten estämättä.

Valvontalain 29 §:n 4 momentin mukaan ilmoituksen vastaanottaneen henkilön on ilmoitettava ja ilmoituksen tehnyt henkilö voi ilmoittaa asiasta salassapitosäännösten estämättä valvontaviranomaiselle, jos epäkohtaa tai ilmeisen epäkohdan uhkaa taikka muuta lainvastaisuutta ei korjata viivytyksettä. Valvontaviranomainen voi päättää toimenpiteistä siten kuin 38 §:ssä säädetään tai antaa 39 §:ssä säädetyn määräyksen epäkohdan poistamiseksi.

Korostan, ettei työnantaja voi rajoittaa ilmoituksen tehneen oikeutta ilmoittaa asiasta valvontaviranomaiselle, taikka oikeusasiamiehelle.

Valvontalain 29 §:n 5 momentin mukaan ilmoituksen tehneeseen henkilöön ei saa kohdistaa kielteisiä vastatoimia tehdyn ilmoituksen seurauksena. palveluntuottajan tai vastuuhenkilön menettelyä on pidettävä kiellettynä vastatoimena, jos henkilön työ- tai virkasuhteen ehtoja heikennetään, palvelussuhde päätetään, hänet lomautetaan, häntä muutoin kohdellaan epäedullisesti tai häneen kohdistetaan muita kielteisiä seurauksia sen vuoksi, että hän on tehnyt 2–4 momentissa tarkoitetun ilmoituksen tai osallistunut ilmoittamansa asian selvittämiseen. Kiellettyä on myös estää tai yrittää estää henkilöä tekemästä 2–4 momentin mukaista ilmoitusta.

Valvontalain 38 §:n 1 momentin mukaan jos sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisessä, tuottamisessa tai toteuttamisessa havaittu puute, virheellisyys, laiminlyönti tai muu epäkohta ei anna aiheutta 39 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin, valvontaviranomainen voi saattaa palvelunjärjestäjän tai palveluntuottajan, palveluyksikön vastuuhenkilön tai virheellisestä toiminnasta vastuussa olevan henkilön tietoon käsityksensä lain mukaisesta menettelystä tai kiinnittää edellä mainittujen tahojen huomiota toiminnan asianmukaiseen järjestämiseen ja tuottamiseen sekä hyvän hallinnon vaatimuksiin.

Pykälän 2 momentin mukaan valvontaviranomainen voi myös kehottaa palvelunjärjestäjää tai palveluntuottajaa, palveluyksikön vastuuhenkilöä tai virheellisestä toiminnasta vastuussa olevaa henkilöä korjaamaan todetun puutteen tai muun epäkohdan. Jos edellä tarkoitettuja toimenpiteitä ei voida asian kokonaisarvioinnin vaikuttavat seikat huomioon ottaen pitää riittävinä, valvontaviranomainen voi antaa edellä mainituille tahoille huomautuksen vastaisen varalle.

Valvontalain 39 §:n 1 momentin mukaan, jos sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisessä, tuottamisessa tai toteuttamisessa havaitaan asiakas- tai potilasturvallisuutta vaarantavia puutteita tai muita epäkohtia taikka toiminta on muutoin tämän tai muun sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevan lain vastaista, valvontaviranomainen voi antaa määräyksen puutteiden korjaamisesta tai epäkohtien poistamisesta. Määräystä annettaessa on asetettava määräaika, jonka kuluessa tarpeelliset toimenpiteet on suoritettava.

Valvontalain 39 §:n 2 momentissa säädetään muun muassa, että valvontaviranomainen voi velvoittaa palvelunjärjestäjän tai palveluntuottajan noudattamaan edellä mainittua määräystä sakon uhalla.

Valvontalain 30 §:n mukaan palveluntuottajan on tiedotettava henkilöstölleen ilmoitusvelvollisuudesta ja sen käyttöön liittyvistä asioista. Ilmoitusvelvollisuuden toteuttamista koskevat menettelyohjeet on sisällytettävä 27 §:ssä tarkoitettuun palveluyksikön omavalvontasuunnitelmaan.

3.6 Oikeusasiamiehen tiedonsaantioikeus

Perustuslain 111 §:ssä säädetään oikeusasiamiehen tiedonsaantioikeudesta. Pykälän 1 momentin mukaan oikeusasiamiehellä on oikeus saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot.

Jotta oikeusasiamies voi toteuttaa hänelle perustuslaissa asetettua tehtävää valvoa perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista, viranomaisten ja muiden julkista tehtävää hoitavien tulee antaa oikeusasiamiehelle hänen laillisuusvalvontaansa varten pyytämänsä selvitykset ja totuudenmukaiset tiedot. Asian yhteiskunnallista merkitystä ja tärkeyttä ilmentää se, että myös oikeusasiamiehen tiedonsaantioikeudesta säädetään perustuslaissa. Ylimmän laillisuusvalvojan perustuslaillinen tiedonsaantioikeus merkitsee viranomaisten ja virkamiesten velvollisuutta toimittaa totuudenmukaiset tiedot ja selvitykset määräaikaan mennessä.

Olen ottanut tämän asian omana aloitteenani tutkittavaksi, koska aiemman Pirkanmaan hyvinvointialueen menettelyn tutkinnan yhteydessä sain yhteydenottoja, joiden mukaan hyvinvointialueen oikeusasiamiehelle antamat tiedot eivät pitäneet paikkaansa. Sama ilmiö toistui Pirhan vastattua ensimmäiseen tässä nyt arvioitavanani olevassa asiassa tekemääni selvitys- ja lausuntopyyntöön. Totean, että saamani yhteydenotot ovat olleet aiheellisia. Lisäselvityspyyntöön saamani vastausten ja käytössäni olevan aineiston perusteella hyvinvointialueen antamat tiedot siitä, ettei sillä ole enää ollut käytettävissä lainvastaisia ohjeita, ei ole pitänyt paikkaansa.

Katson Pirkanmaan hyvinvointialueen laiminlyöneen velvollisuutensa toimittaa totuudenmukaiset tiedot ylimmälle laillisuusvalvojalle. Laiminlyönti on kohdistunut perustuslaissa säädettyyn oikeusasiamiehen tiedonsaantioikeuden toteutumiseen ja siten ylimmän laillisuusvalvojan mahdollisuuteen toteuttaa perustuslaissa säädettyä tehtäväänsä.

4 TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n mukaan, jos oikeusasiamies laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa katsoo, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, mutta harkitsee, ettei syytteen nostaminen tai asian saattaminen kurinpitomenettelyyn ole kuitenkaan tarpeen, hän voi antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle.

Annan Pirkanmaan hyvinvointialueelle eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:ssä tarkoitetun huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3 selostetuista lainvastaisista ja virheellisistä menettelyistä ja laiminlyönneistä.

Saatan edellä 3 kohdassa toteamani käsitykset Pirkanmaan hyvinvointialueen tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän sille tämän päätöksen.